

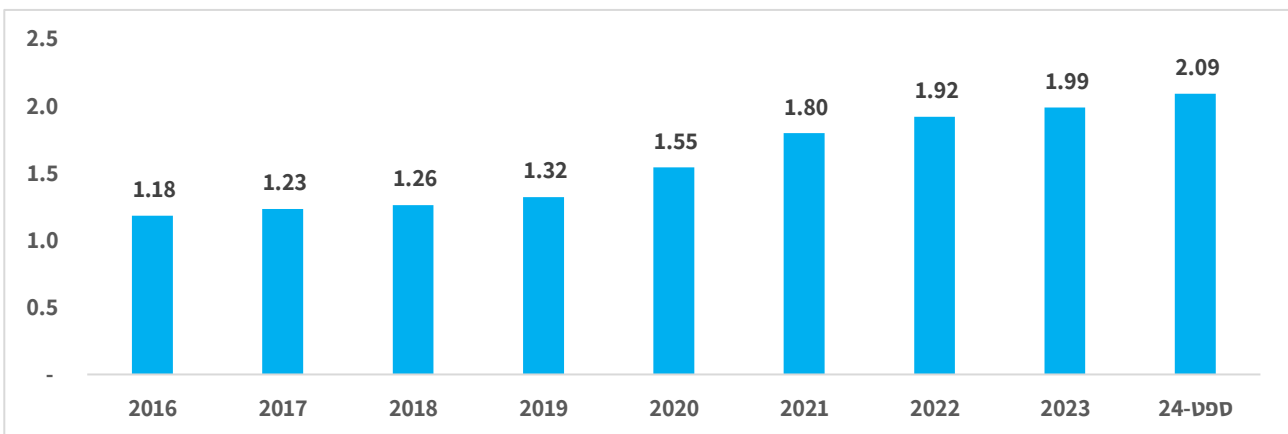
סקירה של פיקדונות הציבור ויתרות עו"ש

מסמך זה נכתב לקראת דיון בוועדת הכלכלה ב-3 בדצמבר 2024 בהצעת חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון – הודעה ללקוח על אודות יתרה בחשבון עובר ושב שאינה נושאת ריבית), התשפ"ד–2024, של חה"כ ארז מלול. במסמך מוצגים נתונים על יתרת הפיקדונות וחשבונות העו"ש ועל הריבית שלהם, אחריהם מוצג שיעור התמסורת על הפיקדונות ולבסוף מובא תיאור הצעת החוק.

1. יתרות פיקדונות וחשבונות עו"ש

בתרשים 1 מוצגות היתרות בפיקדונות הציבור בתקופה שבין דצמבר 2016 לספטמבר 2024.

תרשים 1: יתרת פיקדונות הציבור במערכת הבנקאית (בטריליוני ש"ח, סוף תקופה)¹

לפי התרשים, בספטמבר 2024 יתרת פיקדונות הציבור במערכת הבנקאית הייתה כ-2.09 טריליון ש"ח – גידול של כ-77% בהשוואה לסוף 2016. עיקר הגידול, כ-45%, חל בשנים 2019–2022, בעיקר בגין גידול בפיקדונות שאינם נושאי ריבית, כלומר יתרת עו"ש. אלה הגורמים העיקריים לגידול ביתרת הפיקדונות:²

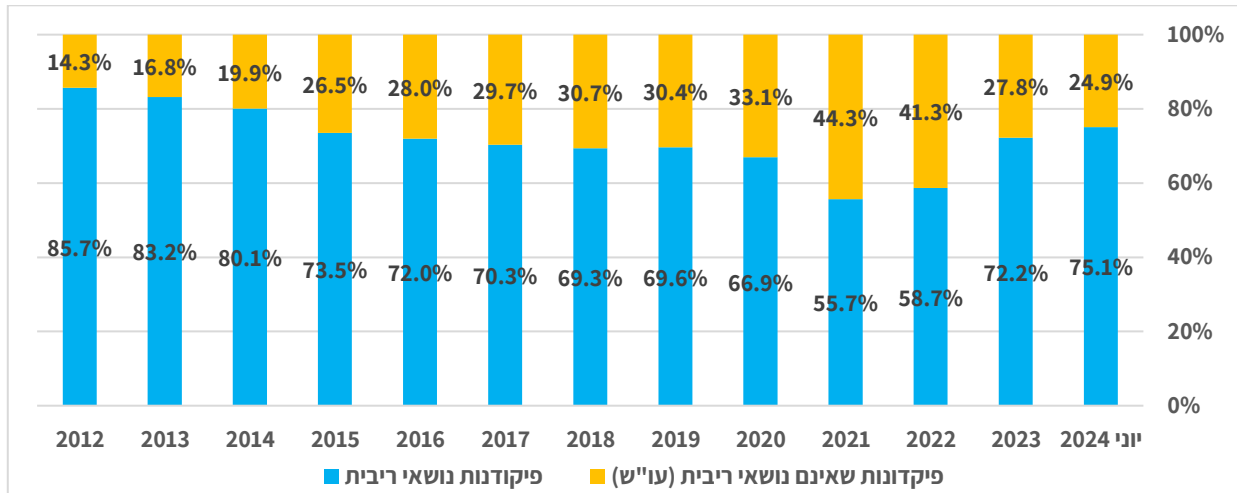
- החשש של הציבור מהפסדים בשוק ההון והסטה של כספים מאפיק זה לכספים נזילים. בשנת 2020 נרשמו פדיונות משמעותיים של קרנות נאמנות.
- במהלך משבר הקורונה הממשלה הגדילה את הוצאותיה בצורה ניכרת לשם תמיכות במשקי בית ועסקים, מה שהגדיל את סכומי הכסף הנזילים שלהם, המשתקפים בחשבונות עו"ש (שהם חלק מהפיקדונות).
- במהלך משבר הקורונה פעל בנק ישראל להגדלת הנזילות במשק באמצעות רכישת אג"ח ממשלתיות בשוק המשני, רכישת יתרות מט"ח והלוואות מוניטריות.

¹ בנק ישראל, [פיקדונות הציבור – הפעילות בישראל](#), עודכן: 21 בנובמבר 2024. כולל משקי הבית, לקוחות עסקיים ותושבי חוץ.

² בנק ישראל, [סקירת מערכת הבנקאות לשנת 2020](#), מאי 2021, עמ' 107–111.

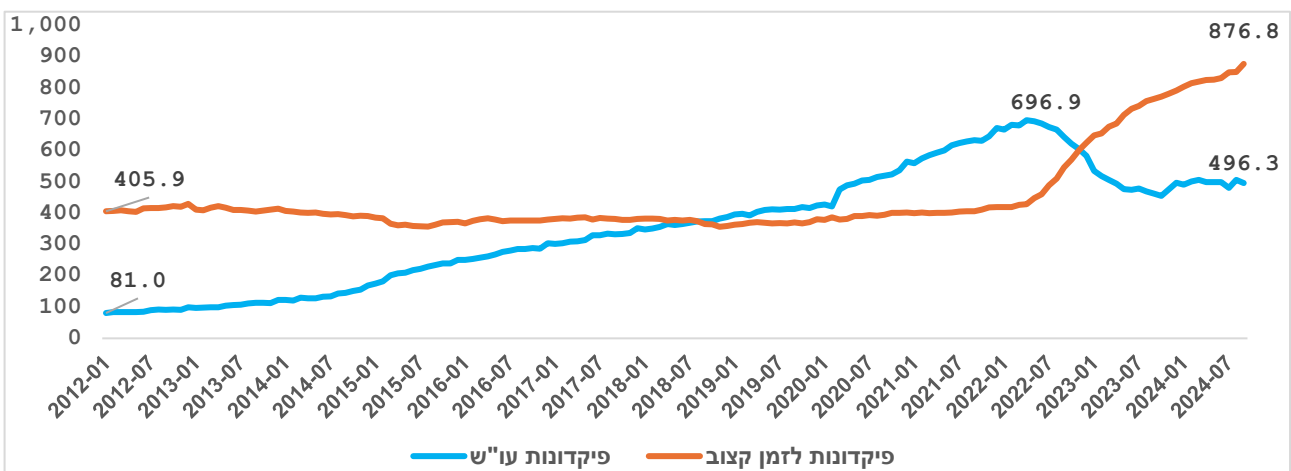
פיקדונות הציבור נחלקים לשני סוגים עיקריים: נושאי ריבית ושאינם נושאי ריבית (חשבונות עו"ש). בתרשים 2 שלהלן מוצגת התפלגות הפיקדונות לפיקדונות נושאי ריבית ושאינם נושאי ריבית, בתקופה שבין דצמבר 2012 ליוני 2024.

תרשים 2: התפלגות הפיקדונות בישראל לפי סוג (סוף תקופה)³

בתרשים אפשר לראות כי בשנים 2012–2021 חלה ירידה מתמשכת בחלקם של הפיקדונות נושאי הריבית מסך הפיקדונות, מ-85.7% בשנת 2012 ל-55.7% בסוף שנת 2021 – **ירידה של 30 נקודות האחוז**. החל משנת 2022, בעקבות עליית ריבית בנק ישראל, חלה עלייה ניכרת בחלקם של הפיקדונות נושאי הריבית, ונכון ליוני 2024 הם מסך הפיקדונות. עם זאת, הריבית על הפיקדונות למשקי הבית לא עלתה בצורה מלאה כמו ריבית בנק ישראל (כפי שיוצג בפרק 2), וייתכן שהדבר מקטין את הכדאיות של הסטת כספים מהעו"ש (שאינו נושא ריבית) לפיקדונות נושאי ריבית. כמו כן, מאז תחילת מלחמת חרבות ברזל חלה התמתנות בשיעור הגידול של פיקדונות נושאי ריבית, ייתכן שבעקבות חוסר הוודאות הכלכלית וההעדפה של הציבור להחזיק כסף נזיל בזמן מלחמה.⁴ בתרשים 3 מוצגות יתרות פיקדונות העו"ש והפיקדונות לזמן קצוב של תושבי ישראל, שאינם צמודי מדד.

תרשים 3: יתרות פיקדונות העו"ש והפיקדונות לזמן קצוב (במיליארדי ש"ח, תושבי ישראל, לא צמוד)⁵

³ עינת גרינפלד, בנק ישראל, דוא"ל, 13 באוקטובר 2024.

⁴ בנק ישראל, [סקירת מערכת הבנקאות בישראל - שנת 2023](#), מאי 2024, עמ' 56.

⁵ בנק ישראל, [סך הכספים שהציבור מחזיק בחשבונות עובר ושב ובפיקדונות בנקאיים](#), ספטמבר 2024.

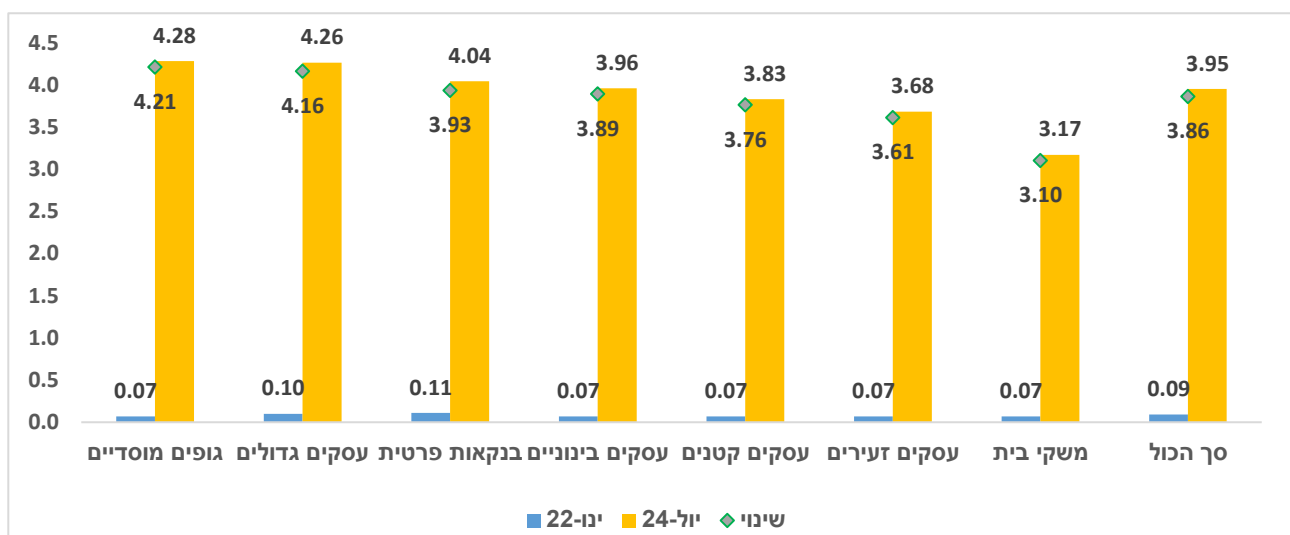
בתרשים אפשר לראות את הנתונים האלה:

- יתרת הפיקדונות לזמן קצוב נשארה ברמה דומה לאורך השנים (כ-400 מיליארד ש"ח) עד לתחילת שנת 2022 – כ-428 מיליארד ש"ח באפריל 2022. בחודש זה החלה מגמת עלייה מתמשכת בפיקדונות לזמן קצוב (כפי שהוסבר, בהתאם לעליית ריבית בנק ישראל), ונכון לספטמבר 2024 יתרת הפיקדונות לזמן קצוב היא כ-877 מיליארד ש"ח – גידול של 105% ביחס לאפריל 2022.
 - יתרת פיקדונות העו"ש עלתה בצורה מתונה לאורך השנים עד לתחילת שנת 2020. משנה זו, כפי שהוסבר לעיל – עקב הרצון לנזילות בזמן משבר הקורונה ופדיונות של קרנות נאמנות – חלה עלייה חדה ביתרות העו"ש של הציבור, ובאפריל 2022 הן הגיעו לשיא של כ-697 מיליארד ש"ח – גידול של 63% מינואר 2020. בחודש זה החלה ירידה ביתרת פיקדונות העו"ש של הציבור (בהתאם לעליית ריבית בנק ישראל), והיא נמשכה עד אוקטובר 2023 – כ-455 מיליארד ש"ח. מחודש זה, ובעקבות המלחמה, חלה התמתנות בהסטת הכספים מהעו"ש לפיקדונות נושאי ריבית, ונכון לספטמבר 2024 יתרת פיקדונות העו"ש היא כ-496 מיליארד ש"ח.
- הפיקדונות הם מקורות ההון העיקריים של המערכת הבנקאית, וככל שהריבית עליהם נמוכה יותר (או אפסית, במקרה של חשבונות עו"ש) כך עלות מקורות ההון של המערכת הבנקאית נמוכה יותר והגופים החוץ-בנקאיים מתקשים להתחרות בה במתן אשראי.⁶

2. ריבית על פיקדונות ויתרות עו"ש

בתרשים 4 מוצגת הריבית הממוצעת על פיקדונות לזמן קצוב לפי מגזרי פעילות, בינואר 2022 (טרם עליית ריבית בנק ישראל) וביולי 2024.

תרשים 4: הריבית הממוצעת על פיקדונות לזמן קצוב, לפי מגזרי פעילות (באחוזים)⁷

בתרשים אפשר לראות כי ביולי 2024 הריבית הממוצעת על פיקדונות לזמן קצוב הייתה **3.95%**, לעומת 0.09% בינואר 2022, כלומר, **עלייה של 3.86 נקודות האחוז**. בחינה של השינוי בריבית הממוצעת על הפיקדונות לפי מגזרי

⁶ להרחבה: נעם בוטוש, [ניתוח עלות מקורות ההון של בנקים ושל גופים חוץ-בנקאיים](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מאי 2023.

⁷ בנק ישראל, פיקדונות, ביצועים וריביות, [פיקדונות לזמן קצוב שנתקבלו במהלך החודש לפי מגזרי פעילות – מגזר לא צמוד](#), אוגוסט 2024.

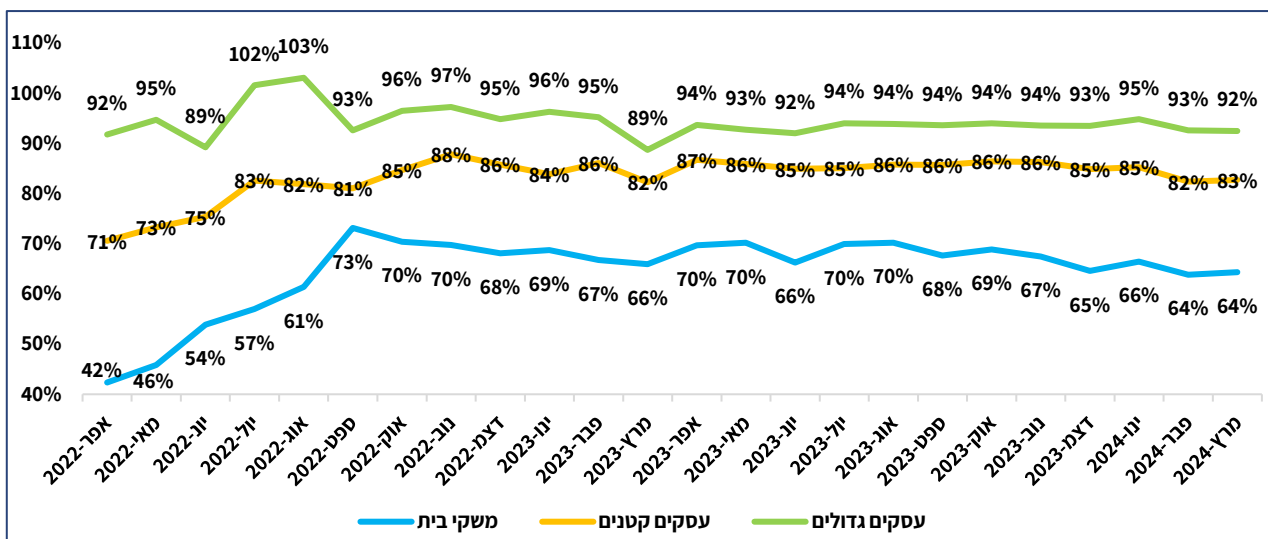
פעילות מראה כי הריבית על הפיקדונות למשקי הבית היא הנמוכה ביותר – **3.17%**, וגם העלייה בריבית זו הייתה הנמוכה ביותר, **3.1 נקודות האחוז**. הריבית על פיקדונות של עסקים גדולים וגופים מוסדיים היא הגבוהה ביותר – **4.26%** ו-**4.28%** בהתאמה, וגם השינוי בריביות במגזרים אלו היה הגדול ביותר – 4.16 נקודות האחוז ו-4.21 נקודות האחוז. מנתונים אלו עולה כי **התמסורת של ריבית בנק ישראל אל פיקדונות הציבור למשקי הבית נמוכה יותר מאשר לעסקים גדולים** (בפרק 3 יורחב בנושא התמסורת).

מנתוני בנק ישראל עולה כי נכון לספטמבר 2024, על יתרות עו"ש משולמת ריבית של **0.1%** במוצע לכלל הלקוחות הפרטיים של מערכת הבנקאות, ועבור פיקדונות עו"ש נושאי ריבית משולמת ריבית של **0.7%**. מתוך סך פיקדונות העו"ש של משקי הבית, **92.8% הן יתרות שאינן נושאות ריבית**.⁸

3. תמסורת עליית ריבית בנק ישראל לריבית הפיקדונות

השפעת השינוי בריבית בנק ישראל על השינוי בריבית על הפיקדונות נקראת **תמסורת**. שיעור התמסורת מחושב כיחס בין השינוי בריבית הפיקדונות בנקודות האחוז לבין השינוי בריבית בנק ישראל בנקודות האחוז בתקופה מסוימת. בתרשים 5 מוצג שיעור התמסורת לפיקדונות לפי מגזרי פעילות, בתקופה שבין אפריל 2022 למרץ 2024.

תרשים 5: שיעור התמסורת לפיקדונות לפי מגזרי פעילות (אפריל 2022 –מרץ 2024)⁹

בתרשים אפשר לראות כי חלה עלייה עקבית בשיעור התמסורת בכל המגזרים, והוא התייצב החל מהרבעון האחרון של שנת 2022. עם זאת, אפשר לראות כי במגזר משקי הבית שיעור התמסורת באפריל 2022 היה נמוך – 42%, ונדרש זמן עד שהוא התייצב על כ-70% בסוף 2022. נוסף על כך, נכון לתחילת שנת 2024, **שיעור התמסורת במגזר משקי הבית, 64%, נמוך משיעור התמסורת אצל עסקים קטנים וגדולים – 83% ו-92% בהתאמה**.

⁸ בנק ישראל, השוואת ריביות על פיקדונות ועל אשראי, **ריבית עובר ושב (זכות)**, ספטמבר 2024.

⁹ בנק ישראל, **סקירת מערכת הבנקאות בישראל – שנת 2023**, מאי 2024, עמ' 54.

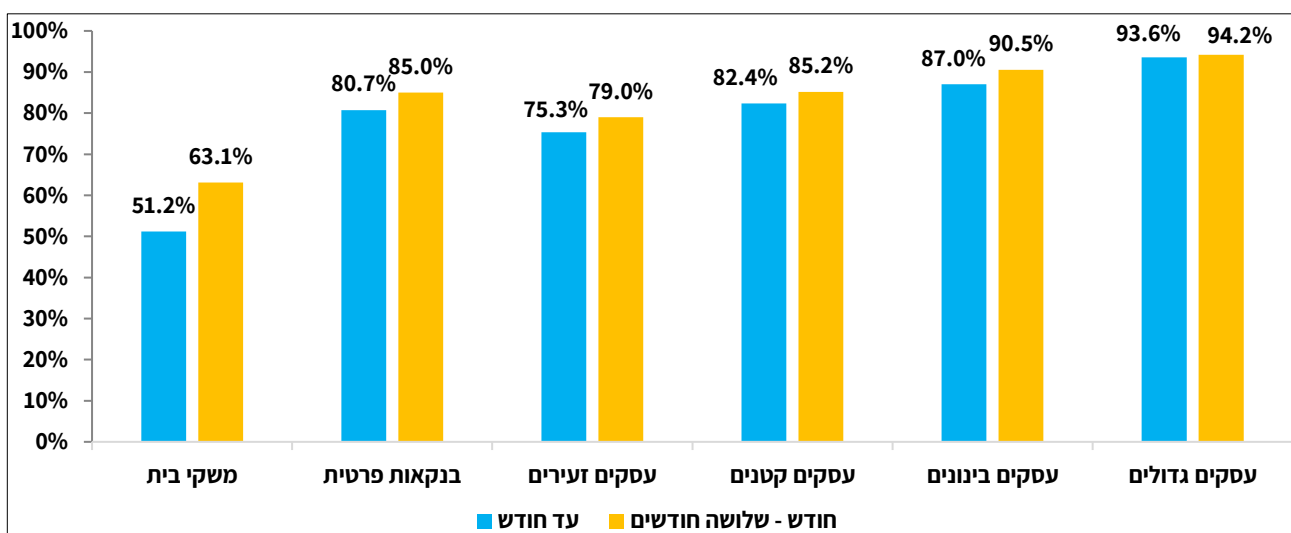
לפי הסקירה השנתית של הפיקוח על הבנקים, הפערים בין מגזרי הפעילות עשויים להיות מוסברים על ידי כמה גורמים:¹⁰

- **תקופת זמן הפיקדון:** הבנקים מציעים פיקדונות לטווחי זמן שונים, מפיקדונות יומיים ועד לפיקדונות לתקופות ארוכות. האשראי שהבנק מעמיד הוא בדרך כלל לתקופות זמן ארוכות (למשל משכנתה), ולכן פיקדונות לטווחי זמן ארוכים יותר נחשבים יציבים יותר לבנק כמקור למתן אשראי.
- **סוג הלקוח:** לפי הפיקוח, לקוחות בעלי כוח מיקוח גדול יותר מול הבנק יוכלו לקבל תנאים טובים יותר לפיקדונות שהם מפקידים. דבר זה נובע הן מכך שללקוח גדול, למשל לקוח עסקי, יש סל פעילות נרחב מול הבנק, והן מכך שסכום הפיקדונות שלו בבנק גבוה יותר מסכום פיקדון של משקי בית. כמו כן, ללקוחות מתוחכמים יותר יש יכולת טובה יותר להשוות מחירים ובכך להשיג ריבית גבוהה יותר על פיקדונות. בשנת 2023 סכומי הפיקדונות של משקי הבית היו כ-16% מסך פיקדונות הציבור¹¹, ואילו משקלם ממספר הפיקדונות היה כ-79%; כלומר, **סכום פיקדון ממוצע של משק בית נמוך במידה ניכרת מפיקדון ממוצע של המגזר העסקי**, וזה עשוי להסביר את הפער בשיעור התמסורת.

כאמור, משך הפיקדון עשוי להשפיע על הריבית ועל שיעור התמסורת. לפי סקירת הפיקוח, בממוצע בשנת 2023, לפחות מחצית מביצועי הפיקדונות של המגזר העסקי היו לטווח זמן קצר, עד חודש, ואילו כשני שלישים מהפיקדונות של משקי הבית היו לתקופה ארוכה יותר, של יותר מחודש.¹² כלומר, דווקא מגזר משקי הבית מתאפיין בפיקדונות לזמן ארוך יותר, שאמורים להניב ריבית גבוהה יותר בשל הוודאות שהם מייצרים לבנקים בהעמדת אשראי.

בתרשים 6 מוצג שיעור התמסורת הממוצע בשנת 2023 לפי מגזרי פעילות ולפי תקופת פיקדון.

תרשים 6: שיעור התמסורת לפיקדונות לפי מגזרי פעילות ותקופת פיקדון (ממוצע 2023)¹³

¹⁰ בנק ישראל, [סקירת מערכת הבנקאות בישראל - שנת 2023](#), מאי 2024, עמ' 53-56.

¹¹ התנועה בפיקדונות, לא היתרות כפי שהוצגו לעיל.

¹² בנק ישראל, [סקירת מערכת הבנקאות בישראל - שנת 2023](#), מאי 2024, עמ' 57.

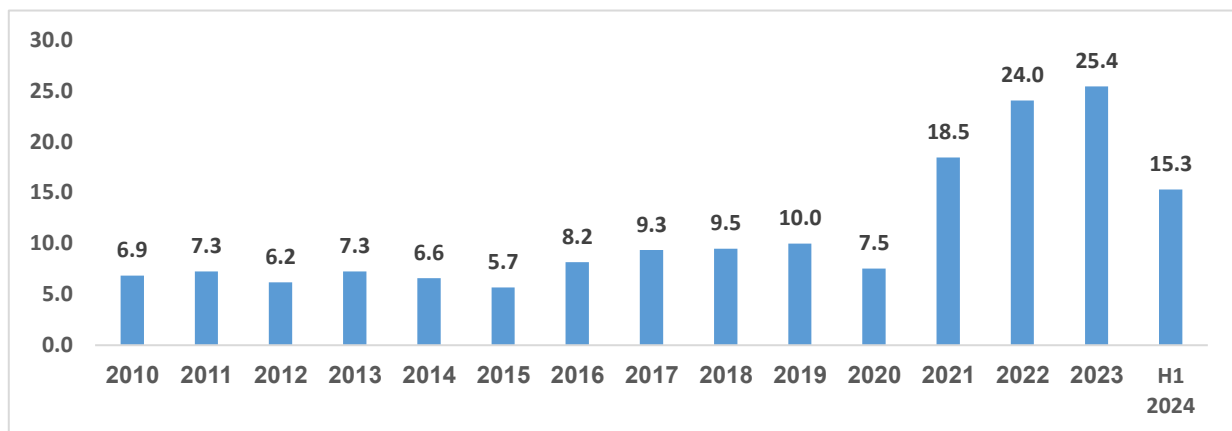
¹³ שם.

בתרשים אפשר לראות כי גם אם משווים את הריבית על הפיקדונות בין מגזר משקי הבית לשאר המגזרים למשך אותה תקופה, **שיעור התמסורת במגזר העסקי, ובפרט אצל עסקים גדולים, גבוה במידה ניכרת**. כמו כן, במגזר משקי הבית הפער בשיעור התמסורת לפי תקופת הפיקדון הוא גבוה בהשוואה למגזרים העסקיים, והדבר מלמד כי במשקי הבית הפקדת כספים לזמן ארוך יותר אכן מניבה ריבית גבוהה יותר באופן ניכר, אך בשיעורים נמוכים משיעורי הריבית הניתנים למגזר העסקי ולמגזר הבנקאות הפרטית (משקי בית עם תיק נכסים בבנק של יותר מ-3 מיליון ש"ח). נראה כי גורם מרכזי לפער בשיעור התמסורת הוא כוח השוק שיש לבנקים במגזר משקי הבית – לעסקים יש חלופות נגישות יותר לפיקדונות כספיים, והתחרות גורמת לשיעור תמסורת גבוה יותר.

מהשוואה בין-לאומית שבוצעה על ידי הפיקוח על הבנקים עולה כי שיעור התמסורת בישראל למשקי בית בשנת 2023 (67%) היה גבוה משיעור זה בארה"ב ובאירופה (34% ו-25%), אך נמוך מהשיעור בבריטניה ובאוסטרליה (78% ו-81%). יש לציין כי ההשוואה נעשתה בין פיקדונות **בריבית קבועה**, שבהם שיעור התמסורת היה גבוה מפיקדונות בריבית משתנה (פיקדונות הצמודים באופן ישיר לשינוי בריבית בנק ישראל).¹⁴

העלייה בריבית בנק ישראל, לצד עודף של נכסים נושאי ריבית (האשראי) על התחייבויות שאינן נושאות ריבית (חשבונות העו"ש), וכן שיעור התמסורת הנמוך (עבור משקי בית) שהוצג לעיל, הובילו לגידול משמעותי ברווחי הבנקים בשנים האחרונות, כפי שמוצג בתרשים 7.¹⁵

תרשים 7: רווחי מערכת הבנקאות (במיליארדי ש"ח, 2010 עד יוני 2024)¹⁶

אפשר לחלק את רווחי מערכת הבנקאות לשלוש תקופות עיקריות:

- בשנים 2010–2019 הייתה עלייה מתמשכת של כ-**46%** במצטבר ברווח הנקי.
- בשנת 2020, שבה התחיל משבר הקורונה, חלה ירידה של **24.4%** ברווח הנקי, הנובעת בחלקה מהירידה בסך הכנסות הריבית. כמו כן, סיבה עיקרית לירידה היא העלייה בהוצאות להפסדי אשראי עקב משבר הקורונה, אשר השפיע על יכולת החזר של הלווים.¹⁷

¹⁴ בנק ישראל, [סקירת מערכת הבנקאות בישראל - שנת 2023](#), מאי 2024, עמ' 60-61.

¹⁵ להרחבה בנושא: נעם בוטוש, [תיאור וניתוח התוצאות העסקיות של מערכת הבנקאות](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ספטמבר 2024.

¹⁶ בנק ישראל, [מאגר סדרות - דוחות כספיים בנקים](#), כניסה: 8 בספטמבר 2024. החל משנת 2023 הנתונים כוללים את בנק One Zero.

¹⁷ בנק ישראל, [סקירת מערכת הבנקאות לשנת 2020](#), מאי 2021.

- **בשנים 2021–2023 חלה עלייה ניכרת בתוצאות מערכת הבנקאות.** הרווח הנקי של מערכת הבנקאות בשנת 2023 היה כ-**25.4 מיליארד ש"ח** – עלייה של כ-**155%** בהשוואה ל-2019. במחצית הראשונה של 2024 הרווח הנקי היה כ-**15.3 מיליארד ש"ח** – עלייה של כ-**10.4%** בהשוואה למחצית הראשונה של 2023, שהייתה שנת שיא ברווחי מערכת הבנקאות.

4. הצעת החוק

בהצעת חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון – הודעה ללקוח על אודות יתרה בחשבון עובר ושב שאינה נושאת ריבית), התשפ"ד–2024, מוצע לקבוע כי במקרה של לקוח שיתרת הזכות שלו בחשבון העו"ש עולה על **15,000 ש"ח** במשך לפחות רבעון אחד, הבנק ידרש להודיע לו על יתרת הזכות בחשבון ולהבהיר לו כי באפשרותו להשקיע את הכסף באפיקים נושאי ריבית.¹⁸

מנתוני בנק ישראל עולה כי נכון ליוני 2024 יתרת העו"ש של **משקי הבית** הייתה כ-**234 מיליארד ש"ח**, ומספר חשבונות הבנק של לקוחות פרטיים היה כ-**7.7 מיליון**. מכאן עולה כי יתרת העו"ש הממוצעת של לקוחות פרטיים (שאינם עסקים) היא כ-**27,500 ש"ח**. אצל כלל הלקוחות (כולל לקוחות עסקיים) יתרת העו"ש הייתה כ-**499 מיליארד ש"ח** בכ-**8.3 מיליון** חשבונות בנק, כלומר יתרת העו"ש הממוצעת היא כ-**54,000 ש"ח**.¹⁹

בכנס של בנק ישראל שנערך לאחרונה, נגיד בנק ישראל אמר כי **יתרות העו"ש של הציבור גבוהות במיוחד**, וכי הבנקים מפיקים מכך רווחים משמעותיים. לאור זאת, בנק ישראל הנחה את הבנקים להציג תוכניות במטרה להרחיב את האפשרויות העומדות בפני לקוחותיהם להעברת הכספים מיתרות העו"ש לפיקדונות נושאי ריבית.²⁰

¹⁸ [הצעת חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\) \(תיקון – הודעה ללקוח על אודות יתרה בחשבון עובר ושב שאינה נושאת ריבית\)](#), התשפ"ד–2024.

¹⁹ בנק ישראל, השוואת ריביות על פיקדונות ועל אשראי, [ריבית עובר ושב \(זכות\)](#), ספטמבר 2024; [סך הכספים שהציבור מחזיק בחשבונות עובר ושב ובפיקדונות בנקאיים](#), ספטמבר 2024; [מספר חשבונות עו"ש וחח"ד יחידים ועסקים – נתוני סוף תקופה](#), יוני 2024. יש לציין כי החישוב הוא עבור יתרה ממוצעת **לחשבון**, וייתכן מצב שיש לקוחות עם יותר מחשבון בנק אחד או שיש כמה שותפים בחשבון בנק אחד.

²⁰ בנק ישראל, [דברי נגיד בנק ישראל פרופ' אמיר ירון בכנס הפיקוח על הבנקים 2024](#), 27 בנובמבר 2024.